

ספיר ויהלום

אוצר של אבני חושן, פנינים יקרים
חידושים, ביאורים ורעיונות נפלאים
שזורים ומשולבים סיפורי צדיקים
בדרכי טובים ואורחות ישרים

שבועות

משיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מנדל פומרניץ שליט"א
אב"ד "באר ישראל"

וריש מתיבתא "עוז והדר"

מהדורת "קרן טללי ברכה"
תשפ"ו

כס"ד

כל הזכויות שמורות
"באר ישראל"
מוסדות תורה וחסד
Be'er Israel

Tora and Chesed Institutions

ע"פ דין תורה, ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות, חל איסור להעתיק, לצלם, להדפיס, לתרגם או לאחסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מן הספר. וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדק, ושארית ישראל לא יעשו עוולה.

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת

לשמיעת השיעורים: 02-803-9999
קול הלשון 03-6171077

הפצה והזמנות: היכלי תורה

בארופה:	באר"ב:	בארץ ישראל
TEL. 44-191-430-0333	TEL. (718) 437-0054	טל. 02-9924603
TEL. 44-191-430-0555	FAX. (718) 437-3514	פקס. 03-5435884

תמונות בלי הבספ מקולקציית יעקב מרדיגנר,
המופיעות בכריכה ושערים, בארבות הכרת "הצורפים"

HAZORFIM
SINCE 1952

סדר ועימוד: ש"ס
עיצוב כריכה ושערים: מוטינאה

בא חֲדָשׁ שְׁהֵייתִי מִצְפָּה לוֹ

בראש חֲדָשׁ סיון, בא ישראל למדבר סיני, וחנה פנגד הקר.

דקדק רש"י הקדוש בלשון הפסוק (שמות יט א), מדוע נאמר 'ביום הזה', ולא 'ביום ההוא'?

אלא, שיהיו דברי תורה חדשים בעיני האדם כאלו ביום 'הזה' נתנו.

על דברי רש"י הללו, הקשה הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'פרי צדיק' (ר"ח סיון אות ג), שְׁהֵלֵא, טרם קבלו את התורה, וכלפי אלו דברי תורה מכונים דברי רש"י שיהיו חדשים בעיניך?

אלא, הסביר רבי צדוק, הדברים אמורים כלפי החשק והתשוקה שהיו לישראל בשעה שבאו למדבר סיני, מקום קבלת התורה.

השתוקקות זו נטעה בלבבות, בשעה שחנה ישראל פנגד הקר,

ועקר העבודה, היא ההשתוקקות והצפייה לזמן מתן תורה, בלב כל אחד.

והוא שאמרו חכמינו ז"ל בפסיקתא דרב פהנא (יב יח), שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: "בא חֲדָשׁ שְׁהֵייתִי מִצְפָּה לוֹ", כי מצפה היה להתעוררות בני ישראל למתן תורה.

אין לנו הולמות יותר ממלותיו הנכספות והעלאיות של רבנו האור החיים הקדוש, בפרושו למלים אלו: "הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק, ושמוחו שמים וארץ כי זה הוא תכלית הבריאה ותקותה".

בזה תתישב התמיהה, מדוע הפך הפתוב את הסדר, ותחלה בשר על הגעתם למדבר סיני, ורק לאחר מכן, שב לספר 'ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני', ולכאורה, צריך היה תחלה לכתב את נסיעתם מרפידים, ורק לאחר מכן את ביאתם למדבר סיני.

משום שהעולמות כלם עמדו תלויים, משתוקקים ומצפים ליום קבלת התורה. במעין 'אהבה מקלקלת את השורה', מהר הכתוב לספר על ביאתם למדבר סיני, שם יקבלו אהובים את התורה.

על יום זה, ראש חדש סיון, כתב המגיד הקדוש רבי ישראל מקוז'ניץ ז"ע בספרו 'עבודת ישראל', על פי האמור בספרים הקדושים, שהארת הימים הטובים והמועדים מתגלים בכל שנה ושנה בו בזמן שהתרחשו.

וקף, בזמן זה, מסגלים נפשות ישראל להתקרב לקדוש ברוך הוא, ולקרב את עצמם להר סיני, וכפי שדרשו רבותינו ז"ל (שבת פט.) את המלה 'סיני' מלשון שנאה, שירדה עליו שנאה לאמות העולם, כן יכולים לזכות לשנא את הרע.

קדשה זו היורדת בראש חדש סיון, נתן להמשיך בכל שנה, על ידי העסוק בענין זה, בלמוד התורה, והכנה אל הקדשה.

זכר למתן תורתנו?

במעמד הנשגב והנורא הנקרא 'מעמד הר סיני', עמדו רבבות יוצאי מצרים למרגלות ההר בשמעם קול אלקים מדבר אליהם מתוך האש, שבהם בחר מלך כל העולמים להיות לו לעם סגלה על מנת שיקבלו עליהם ועל זרעם לשמר ולעשות את התורה והמצוה. באותה התגלות דבר ה' עמנו 'פנים בפנים', וקבלנו עלינו ועל דורותינו את על מלכותו יתברך, ליחד אליו את לבבנו לאהבה אותו ולירא הימנו.

על מעמד זה נצטוינו בספר משנה תורה (ד ט-י): 'רק השמר לה ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב'. התורה מזהירה אותנו שלא לשכח את מעמד הר סיני, אותו מעמד נשגב שבו ראינו בעינינו את גדלת ה' וכבודו. כמו כן נצטוינו להעביר את הזכרון הזה מדור לדור, ולספר לבנינו ולצאצאינו את מה שראו עינינו ושמעו אזנינו ביום בו עמדנו לפני ה' בתחתית ההר.

בשמו של הר הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע הובא בספר 'שיח שרפי קדש' מאמר קצר שיש בו משמעות רבה: "שצריך כל אדם לציר בלבו מעמד הר סיני באמת".

כדי להבין מעט את הדברים, נקדים תמיהה שפבר עמדו עליה בספרים הקדושים: מדוע לא נצטוינו לעשות פעלה מעשית לזכר מעמד הר סיני, המעמד שעליו מייסדים

עקרי אמונתנו? הרי חג השבועות הוא יום מתן תורתנו, ועל אף זאת בתורה עצמה לא נאמר במפורש שמועד זה נקבע לזכר מתן תורה!

יתר על כן, גם בחג השבועות עצמו אין אנו מקימים מצוה מעשית מיחדת לזכר מתן תורה, לא מן התורה ולא מדברי סופרים. כל שמצאנו הוא מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה לומר בתפלות הרגל 'זמן מתן תורתנו'.

התמיהה מתעצמת כאשר רואים כמה מצות נצטוינו לעשות כזכר ליציאת מצרים. בראשן חג הפסח וחג הסוכות, שנועדו להזכיר לנו ולספר לבנינו את הנסים והנפלאות שארעו לאבותינו בשעת יציאת מצרים. וגם מעבר למועדים שבאים פעם בשנה, התורה קשרה את זכרון יציאת מצרים גם לשבת, כפי שאנו אומרים בקדוש: 'זכר ליציאת מצרים'. ולא רק בשבת, אלא בכל יום ויום אנו מקימים מצות שנועדו להזכיר לנו את יציאת מצרים ואת החבה הגדולה שגלה לנו הקדוש ברוך הוא כשהוציא אותנו משם - כמו תפלן, פדיון בכורות, זכירת יציאת מצרים בקריאת שמע ועוד מצות רבות.

והרי ידוע שכל מטרת יציאת מצרים הייתה להביא את בני ישראל להר סיני, פדי שיהיו לעם ה' ויקבלו את תורתו, כמו שנאמר (שמות ג יב): 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'. אם כן, מדוע צוית אותנו התורה לעשות מצות רבות כזכר ליציאת מצרים, ואלו למעמד מתן תורה - שהוא התכלית של יציאת מצרים - לא נצטוינו לעשות זכר מיוחד?

משנתו של רבי אהרן

על שאלה זו השיב הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל בספרו 'משנת רבי אהרן' (ח"א, עמ' כט): 'זכר' עושים לדבר שהיה בעבר ואיננו עומד לפנינו כעת. לכן נקבעו בתורה מועדים ומצות לזכר יציאת מצרים, פדי שנוזכר תמיד את היד החזקה שבה גאל הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, ונעביר את הזכרון הזה מדור לדור.

אולם מעמד מתן תורה שונה לגמרי. הוא איננו מארע שהיה בעבר בלבד, אלא דבר שמתחדש בכל יום ובכל שעה, וכמו שהביא רש"י את דברי חז"ל על הפסוק (דברים כו טז) 'היום הזה ה' אלקיך מצוה' - בכל יום יהיו בעיניך פחדשים כאלו בו ביום נצטויית עליהם.

יְדוּעִים דְּבָרֵי הַזֶּהר הַקְּדוֹשׁ (ח"ג קעט:), שֶׁעַל יְדֵי עֲמַל הַתּוֹרָה זֹכָה כָּל יְהוּדֵי לְחֲדָשׁ עֲלֵיו בְּכָל יוֹם אֶת מַעֲמַד מִתֵּן תּוֹרָה. וּכְעֵין זֶה אָמְרוּ חַז"ל בְּמַסְכֵּת בְּרֻכּוֹת (סג:) עַל הַפְּסוּק (דברים כז ט): 'הַסֵּפֶת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעָם'. וְהָרִי פְּסוּק זֶה נֹאמֵר בְּסוּף אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְלֹא בַיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל? אֲלֹא לְלַמְּדָהּ שֶׁהַתּוֹרָה חֲבִיבָה עַל לּוֹמְדֶיהָ בְּכָל יוֹם וְיוֹם כְּאֵלוֹ נִתְּנָה לָהֶם הַיּוֹם מֵהָר סִינִי.

מֵעֵתָה מוּיָבֵן מִדּוּעַ לֹא תִקְנֶנוּ לָנוּ לְעֵשׂוֹת זְכָר מִיַּחַד לְמַעֲמַד הָר סִינִי. מִתֵּן תּוֹרָה אֵינְנוּ מֵאֲרָע שֶׁחֲלָף וְאֵינְנוּ, אֲלֹא הוּא שֶׁבַּ וּמִתְחַדָּשׁ בְּכָל יוֹם מִחֲדָשׁ. כְּאֲשֶׁר יְהוּדֵי עֲמַל בַּתּוֹרָה וּמִמִּית אֶת עַצְמוֹ בְּהִתְיַגְעוֹת עָלֶיהָ, הוּא זֹכָה לְשׁוֹב וּלְקַבֵּל אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם וְיוֹם. לְכֵן אֵין צָרָה בְּמִצְוָה מִיַּחַדֶּת שֶׁתִּשְׁמַר אֶת זְכָר הַמֵּאֲרָע, כִּי עַצֵּם עֵסַק הַתּוֹרָה הוּא הַחֲדוּשׁ הַמִּתְמִיד שֶׁל מַעֲמַד הָר סִינִי.

בְּדָרְךָ זוֹ מְבָאָר גַּם רַבְּנוֹ הַמַּהְר"ל מִפְּרָאג בְּסִפְרוֹ 'תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל' (פּרָק טז) אֶת נֶסֶח בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה. אָנוּ אוֹמְרִים: 'הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל' וְנוֹתֵן הַתּוֹרָה' בְּלִשׁוֹן הוּא, וְלֹא 'שֶׁלַּמֵּד תּוֹרָה' אוֹ 'שֶׁנָּתַן אֶת הַתּוֹרָה' בְּלִשׁוֹן עֵבֶר, זֹאת אֵף עַל פִּי שְׁמִיעַת נְתִינַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל כְּבָר עֵבְרוּ לְמַעֲלָה מִשְׁלֹשֶׁת אֲלֵפֵי שָׁנִים.

הַסֵּפֶה לְכָהּ הִיא שְׁמִתֵּן תּוֹרָה לֹא הִיָּה מֵאֲרָע חֲדֵי-פַעְמֵי בְּלִבְד. בְּכָל יוֹם שָׁבוּ יִשְׂרָאֵל עֲמָלִים וּמִתְיַגְעִים בַּתּוֹרָה, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבִיכּוֹל חוֹזֵר וְנוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה מִחֲדָשׁ. לְכֵן אָנוּ מְבָרְכִים 'נוֹתֵן הַתּוֹרָה' - כִּי בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כְּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּגְעִים אֶת עַצְמָם בְּדָבָרֵי תּוֹרָה, מִתְחַדָּשׁ אֲצֵלָם מִתֵּן תּוֹרָה דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וּכְמֵאֲמַר הַזֶּהר הַקְּדוֹשׁ בְּפָרְשַׁת חֻקַּת (ח"ג קעט:), שֶׁכָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִחְשָׁב כְּאֵלוֹ הוּא עוֹמֵד בְּכָל יוֹם עַל הָר סִינִי וּמְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

נִמְצָא לְפִי כָּל זֹאת, שֶׁמַּעֲמַד הָר סִינִי הַנִּשְׁגָּב שָׁבוּ עֲמָדוֹ כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אֶת כְּבוֹד ה' יוֹרֵד עַל הָהָר, יְכוֹל לְהִתְחַדָּשׁ אֲצֵל כָּל יְהוּדֵי בְּכָל יוֹם וְיוֹם, לְפִי עֲמָלוֹ וְהַשְׁתַּדְּלוּתוֹ בַּתּוֹרָה, וּמִדֵּי יוֹם מִתְקַיֵּם בְּעַמְלֵי הַתּוֹרָה הַכְּתוּב: 'הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעָם' - כְּאֵלוֹ הַיּוֹם הֵם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה מִחֲדָשׁ.

מֵעֵתָה מוּבִינִים דְּבָרֵי הָרַבִּי מְקוֹצֵק, שֶׁאָמַר כִּי כָּל אָדָם צָרִיךְ לְצִיֵּר בְּלִבּוֹ אֶת מַעֲמַד הָר סִינִי בְּאֵמֶת. מִשׁוּם שֶׁמַּעֲמַד הָר סִינִי אֵינוֹ רְחוּק מֵאֵתָנוּ. הוּא עוֹמֵד לְפָנֵינוּ בְּכָל יוֹם, וְקָרוֹב אֵלֵינוּ מְאֹד עַל יְדֵי עֵסַק הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁעָלֶיהָ נִצְטוּיָנוּ (יהושע א ח): 'וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה'.

חיים חדשים

לאחר שהתברר שמעמד הר סיני איננו זכרון בלבד, אלא מעמד המתחדש אצלנו בכל יום על ידי עסק התורה, עלינו להתבונן מהי ההשפעה שנתנה לישראל באותו מעמד.

חז"ל מגלים לנו כי בשעת מתן תורה לא נתנו לישראל רק מצוות ודינים, אלא חיים חדשים ממש. וכך אומרת הגמרא במסכת שבת (פח:): "כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא יצתה נשמתן של ישראל, שנאמר (שיר השירים ה ו) 'נפשי יצאה בדברו'. ומאחר שמדבור ראשון יצתה נשמתן, דבור שני היאך קבלו? הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים, והחיה אותם. שנאמר (תהלים סח י) 'גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה'".

הרי שבכל דבור ודבור פרוח נשמתן של ישראל. הם לא רק שמעו את קול ה', אלא הגיעו עד כלות הנפש ממש, והקדוש ברוך הוא החזירם לחיים בטל של תחיית המתים.

ולכאורה צריף להבין: מדוע היה צורך שבכל דבור ודבור תצא נשמתן של ישראל? מה התועלת בכך?

זאת ועוד: אם בלאו הכי השיבם הקדוש ברוך הוא לחיים בטל תחייה, מדוע לא השפיע עליהם את אותו טל כבר מתחלה, כדי שיוכלו לשמע את הדבור בלי שתפרח נשמתם?

את התשובה לשאלות הללו אנו מוצאים בספרי המחשבה:

במתן תורה בקש הקדוש ברוך הוא לתת לעם ישראל חיים חדשים - חיים של תורה. לכן פרוח נשמתם בכל דבור ודבור, והקדוש ברוך הוא החיה אותם מחדש, כדי שחיהם לא יהיו המשך של החיים הקודמים, חיים שהיו קשורים למצרים ולטמאתה, אלא חיים חדשים היונקים רק מן הקדשה.

נמצא שבמעמד הר סיני נעקרה מהם החיות הישנה שינקה את כחה מטמאת מצרים, ובמקומה נתנה להם חיות חדשה - חיות של קדשה ושל תורה.

תלמוד תורה - מהצלת נפשות

אלא שעדין יש להבין: האם חיות זו של התורה היא רוחנית בלבד ושיכת למלאכי מרום, או שהיא חלק בלתי נפרד מחיי האדם בעולם הזה?

בהקשר לכך מספרת הגמרא במסכת שבת (שם) על ההתרחשות המפלאה שהיתה במרומים בשעה שעלה משה רבנו לקבל את התורה: "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמדה גנוזה שגנוזה לה תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קדם שנברא העולם, אתה מבקש לתנה לבשר ודם?... תנה הודך על השמים! אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה!... מה פתיב בה 'לא תרצח' 'לא תנאף' 'לא תגנב', קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא".

והדברים צריכים באור: הרי המלאכים ידעו היטב שהתורה כוללת גם מצות השיכות רק לבני אדם החיים בעולם הזה, כגון 'לא תרצח', 'לא תנאף' ו'לא תגנב'. אם כן, מה היתה טענתם? וכי בקשו לקבל תורה שאין להם אפשרות לקיים את מצותיה?

אלא שכאן טמון יסוד נפלא: התורה כוללת שני חלקים - 'ללמד וללמד' ו'לשמר ולעשות'. יש בה חלק מעשי, שהוא קיום המצות בפעל, ויש בה חלק עיוני והגותי - פשט, רמז, דרש, סוד.

אמרו המלאכים למשה רבנו: את החלק המעשי של התורה תוריד לארץ, אך את החלק העיוני תשאיר לנו!

השיב להם משה רבנו: אי אפשר להפריד בין שני החלקים! רק מי שמקיים את התורה למעשה, יכול לזכות לחכמת התורה!

ואם יבוא אדם וישאל: מאז מתן תורה תרגמה התורה לעשרות שפות. כיצד יכולים הגוים ללמד את התורה? הרי הם אינם מקימים אותה, ומי שאינו מקיים את התורה, אינו יכול להבין ולפענח את סודותיה!

והתרוץ הוא: הגוים יכולים 'לקרא' את התורה פטקסט בעלמא, אך אינם יכולים 'ללמד' אותה! אין באפשרותם להשיג את החכמה האלקית הנפלאה!

וכך מובא במדרש (שמות רבה ל יב) שאמר אונקלוס הגר לדודו אדריונוס המלך: אם אינה מל את עצמה, כלומר כל זמן שאתה לא מתגיר, אינה יכול ללמד תורה. אתה יכול לקרא תורה, אבל לא ללמד תורה!

לפי זה נוכל להבין את דברי הגמרא במסכת מגלה (זט): "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות". ולכאורה הדברים צריכים באור, שהרי אמרו חז"ל במסכת